

Kina – stor befolkning och snabb utveckling

LENNART MALMBORG

Tallinn, St Petersburg, Jekaterinburg, Novosibirsk, Bajkalsjön... Orterna passerar revy på orienteringskartorna i flygplanet under resan till Kina. Givetvis sitter vi i mittraden i den stora jumbojeten och kan inte se något av det som passerar utanför fönstren. Lufthansa transporterade oss från Frankfurt till Shanghai, vårt första stopp under resan i det stora landet. Resrutten var Shanghairegionen – Guilin – Xian – Beijing och under drygt två veckor i slutet

av mars och början av april 2007 fick vi se och höra mycket. Vi fick många erfarenheter som väckte intresse till mera läsning och uppföljning hemma. Det är lite av detta som jag vill förmedla. Jag har inte tänkt följa hela resrutten, utan ger lite blandade exempel med tonvikt på befolkningsfrågor – ett av landets viktigaste problem. Ett bestående intryck från Kina är att »allt är så stort och det är mycket att greppa» och därför kommer denna artikel

Figur 1. Shanghai. Utsikt från Oriental Pearl TV Tower mot Suzhou Creeks mynning i Huangpu River. Foto: Lennart Malmberg.

GEOGRAFISKA NOTISER • 4 • 07

bara att bli små nedslag och förmedlande av intryck.

Mötet med Shanghai blev intensivt. Vi hade lämnat ett kyligt Landvetter och möttes av en dagstemperatur på 28°C. Vi åkte snabbtåget Maglev från flygplatsen in till Shanghai. Topp hastigheten 431 km i timman varade under några få minuter under den 10 minuter korta färden. Väl inne i Shanghai möter en annan värld: intensiv trafik, stor och hög bebyggelse, där emellan livligt trafikerade stadsmotorvägar, soldis (figur 1). Och överallt människor och åter människor som ska fram!

Befolkning

Vi hade unga och välinformerade lokalguider. Ett par av dem berättade om de stora omvälvningar, som det kinesiska samhället utsätts för och hur det påverkar dem och övriga medborgare i Kina. En av de viktigaste frågorna är befolkningsökningen samt konsekvenserna av att försöka stävja den. Sedan 1950-talet har Kina haft en snabb befolkningsökning, men 1979 införde man ett barns politik som minskade nativiteten dramatiskt. Sedan 1979 har ca 400 miljoner födslar förhindrats. Hade detta inte skett hade Kina idag haft en befolkning på omkring 1,7 miljarder istället för dagens drygt 1,3 miljarder.

Oavsett vad man tycker om landets drastiska metoder att begränsa födelsetalen så har ett barns politik bidragit till att minska befolkningsexplosionen. Myndigheterna arbetar för att få befolkningsutvecklingen under kontroll genom lagstiftning men också genom upplysning, propaganda och ekonomiska morötter till dem som endast skaffar ett barn. Det har gett resultat fram-

för allt i städerna. Man har genom ett barns politik lyckats få ner 1970-talets höga födelsesiffror runt 20 promille till 12.

Kinesiska par är enligt grundlagen skyldiga att tillämpa födelsekontroll och myndigheterna har lagstiftat att familjerna får bara skaffa ett barn och belönar det. Om familjen trots allt skaffar fler barn är det inte ovanligt att familjen få böta stora summor pengar och förlora sociala förmåner och bonus. Självklart får man dock lov att ha tvillingar – det ses väl lite som en vinstlott i livet. Ett barns politik har implementerats mer strikt i städerna än på landsbygden. De nationella minoriteterna har alltid rätt till två barn oavsett kön, likaså om det första barnet är utvecklingsstört eller på annat sätt gravt handikappat.

Politiken har haft svårast att slå igenom på landsbygden bland annat därför att man där är mycket mer beroende av sina barn i jordbruket och för den sociala tryggheten på äldre dagar. På landsbygden betraktas det som en katastrof för den enskilde bondefamiljen om inte det första barnet är en pojke. I många fall tillåter man ytterligare ett barn om det första är en flicka. Av tradition är det viktigt att ha en son som kan föra släktnamnet vidare, och ta hand om en när man blir gammal.

Ett nytt fenomen är de nyrika familjer där flera barn blivit något av en statussymbol. Att förmåner som bostad, fri skolgång och läkarvård dras in betyder inte så mycket när man kan betala för privata alternativ.

Ett barns politikens konsekvenser

Ett barns politik har medfört ökande antal aborter och även att man dödat nyfödda barn om de varit flickor. Aborter sker tom

den sjunde månaden! Önskade barn överges eller adopteras bort.

Ett tecken på flickornas låga ställning är att det föds, enligt folkräkningen, betydligt fler pojkar än flickor. År 2000 gick det 119 nyfödda pojkar på 100 flickor, vilket har lett till ett kvinnounderskott. Eftersom det är ett underskott på kvinnor uppstår det problem på äktenskapsmarknaden. 111 miljoner män kommer inte ha någon möjlighet att finna en partner. Till detta kommer att kvinnor »exporteras» – kvinnor gifter sig med män från Taiwan, Hong Kong och Singapore. Män därifrån köper helt enkelt sin brud ifrån områden där man talar kinesiska. En av våra guider som var i giftasvuxen ålder konstaterade, att bra förutsättningar för att lyckas på äktenskapsmarknaden är: tillgång till en bra bostad och bil, en bra lön och rika föräldrar. Har man därtill utstrålning, så har man ett mycket bra utgångsläge. I Kina är den lägsta giftasåldern för flickor är 21, för pojkar 23.

Ytterligare en viktig fråga är »en – två – fyra-problemet». Kina går mot en allt större andel åldrande befolkning. Ungefär sex procent av hela befolkningen blir 60 år och äldre och medellivslängden har ökat till att nå nästan en europeisk nivå idag. Detta ger upphov till ett mycket stort ansvar för enda barnet när hjälpbehov uppstår hos de äldre generationerna. Med början 2005 kommer antalet yngre medelålders att minska, samtidigt som det kommer att ske en kraftig ökning av dem som är över 60 år. Resultatet för Kinas del blir att allt färre personer måste försörja allt fler. Pensionsåldern är dessutom låg; för kvinnliga arbetare 50 år, för kvinnliga tjänstemän 55 och för manliga arbetare och tjänstemän 60. När då det enda barnet som vuxen ska hjälpa två för-

äldrar och fyra far- eller morföräldrar, samt försörja sig själv och yngre generationer blir systemet ohållbart. Därför finns tanken på att vissa kategorier (ensamföräldrar) ska få ha två barn som kan hjälpa de äldre generationerna.

Landets ettbarnspolitik har väckt många känslor och diskussioner både inom och utom landets gränser. Det är ett stort ingrepp i familjernas privatliv att försöka begränsa antalet barn. Dessutom leder ettbarnspolitiken till att en hel generation växer upp utan syskon och får en många gånger förödande uppmärksamhet av föräldrar och släkt. Fenomenet kallas allmänt för »lille kejsaren».

Övriga befolkningstendenser

Allt fler kineser flyttar till städerna. Idag bor ungefär 40% av kineserna i städerna, men år 2020 planerar myndigheterna för att mellan 58–60% av kineserna ska vara stadsbor, vilket motsvarar en ökning av stadsbefolkningen med mer än 250 miljoner människor. Kanske står vi inför en av historiens största massvandringar från landsbygd till städerna. Enligt planen kommer dessa främst bo i mindre städer, men även antalet miljonstäder kommer att öka från dagens 171 till 200!

Men trots att det byggs som aldrig förr – bara i Beijing färdigställs 22 000 kvadratmeter bostäder per dag, och har så gjorts under största delen av 90-talet – kan det dröja många år innan ett nygift par i en stad får en egen lägenhet, om de inte har mycket pengar. På landsbygden är problemet inte lika accentuerat; där bygger de flesta bönder idag stora, rejäla hus på egen hand eller med byn gemensamt.

Trångboddheten är mycket påtaglig och bostadsbristen i städerna betraktas som ett av landets svåraste problem även om situationen förbättrats rejält de senaste tjugo åren. I storstäder som Beijing och Shanghai ligger genomsnittsytan per person på nio kvadratmeter. Då räknar man i och för sig endast »bobara» ytor som vardagsrum och sovrum.

Frågan är också om arbetsmarknaden i städerna kan ta emot de miljontals bönder som söker sig till dem. Redan under 1980-talet lämnade 80 miljoner människor jordbruket och man räknar med att ytterligare 90 miljoner flyttade från landsbygden under 90-talet. Den undersysselsättning som tidigare doldes av kollektiviseringen kommer fram och folk behövs inte i jordbruket när mekaniseringen slår genom. Myndigheterna försöker hitta andra sysselsättningar – småindustrier, serviceföretag – för att hindra omflyttningen men det räcker inte. En siffra som nämns när det gäller antalet undersysselsatta är 125 miljoner. Man uppskattar vidare att ca 70 miljoner är på rörlig fot inom landet, dvs flyttar runt i sökandet efter ett bättre liv. Kvinnorna tar ofta jobb som hembiträden och männen som byggarbetare.

Men även i städerna har man problem med arbetslösheten. En siffra som nämns är 35 miljoner arbetslösa. Stora ungdomskullar står på randen till vuxenlivet vilket ökar svårigheterna. I Kina behövs under de kommande 15–20 åren mellan 15 och 20 miljoner nya arbeten. Varje år! Detta för att hålla jämna steg med alla unga som kommer ut från skolor och för att finna en mer produktiv sysselsättning för övertalig arbetskraft. Idag skapas tio miljoner arbeten varje år, det är tio miljoner för lite.

En stor andel arbetslösa med höga krav kan bli svårt att hantera för Kinas ledning. Ett sätt att skaffa ungdom arbete är att föräldrarna går i pension och barnen »ärver» deras befattning. Utvandring är ett alternativ och trots strikt kontroll ökar den illegala utvandringen till främst Hongkong, Taiwan, Kanada och USA.

Byar och städer

Inom Shanghairegionen åkte vi mestadels buss men också eldrivet tåg. Från bussfönstren såg vi ett landskap som kraftigt förändrats på senare år. Vi åkte på tre- och fyrafiliga motorvägar, som skär genom industri- och bostadsområden. Här och var ligger små jordbruk och jordbruksbyar inklämda. Små gårdar med odlingar och tillhörande dammar. Landskapet genomkorsas också av stora kraftledning, som leder elen till industrin och städerna.

Utanför Shanghai ligger städerna Suzhou och Tong Li. De här städerna ligger nära vatten och de genomkorsas av kanaler. Det var mycket trivsamt att vandra omkring i gränderna med de olika affärerna i Tong Li. Här gjorde vi en gondolliknande båtture på kanalerna (figur 2). Vi fick se hur invånarna använde vattnet till att tvätta ris och slaktade ankor. Vi mötte en kvinna med fiskfångande skarvar. Den här delen av Kina är också känd för sina många trädgårdar och sidenindustri.

Ett annat guldkorn var besöket i byn Da Xu, som är en gammal by vid Li-flodens karstlandskap i södra Kina. När vi kom till byn mötte vi först den lilla marknaden med försäljning av grönsaker och kött (figur 3). Utefter bygatan låg det gamla apoteket, de små affärerna och bostadshuset (figur 4).

*Figur 2. Hus och människor i kanalstaden Tong Li.
Foto: Lennart Malmberg.*

*Figur 3. Marknad i Da Xu.
Foto: Lennart Malmborg.*

*Figur 4. Bygatan i den syd-
kinesiska byn Da Xu.
Foto: Lennart Malmborg.*

Figur 5. Skyskrapor växer fram. Foto: Lennart Malmborg.

Här och var stod gamla men fungerande transportfordon parkerade. Något var lastat med de kolbriketter som man eldar med.

Storstaden

»Småskaligheten» i regionen står i bjärt kontrast till storstaden Shanghai, som har mellan 16–18 miljoner invånare. Staden har

mer än 2 500 skyskrapor! En god överblick över Shanghai fick vi från utsiktsplattformen på 263 meters höjd i Oriental Pearl TV Tower (som är världens tredje högsta TV-torn). (Se figur 5.) Eftersom vi kom dit vid skymningen fick vi också uppleva den kraftigt belysta staden. Det finns inte bara skyskrapor och höghus i Shanghai. I Yu Yuanområdet sker en upprustning av de gamla fina kvarteren i traditionell stil.

Figur 6. Hutong i Peking. Foto: Lennart Malmborg.

Shanghaiområdet har och har haft en stor byggboom. Men nu har byggboomen kommit till Peking. Det byggs och rivs för att visa upp staden inför OS, som invigs 2008-08-08 klockan 8. Asiens största flygterminal håller på att färdigställas. Likaså en ny järnväg till flygplatsen. Förändringen upplevde vi, när vi gick på två stora parallella gator till parken med Himmelens tempel, Tiantan. Utefter den ena

gatan fanns delar av den gamla bebyggelsen kvar – affärer och en del fungerade bostadskvarter – hutonger. Men många kvarter var också rivna. Hutongerna är gamla bostadsområden där en och samma släkt kan ha bott i ett kvarter under flera hundra år (figur 6). Detta var en oerhört stor kontrast till den andra parallellgatan där det enbart fanns stora och moderna varuhus.

Storstadstrafik

I Shanghai och Peking är trafiken oerhört intensiv och ljudlig. Det var onekligen med viss spänning vi korsade de stora gatorna vid ljusreglerade övergångsställen. Vår svenske guide som bott en längre tid i landet berättade om situationen:

Filkörningen är speciell. Man kan räkna med att den som ligger längst till vänster, ska svänga till höger. Ligger de längst till höger, ska de i regel svänga vänster eller göra en u-sväng. Detta brukar ske när det är rött ljus, då de flesta har stannat. De första två veckorna i år (2007) registrerades 22 000 nya bilar i Beijing! Bilantalet har kanske tiodubblats på 15 år och det finns idag närmare tre miljoner bilar i Beijing.

Snitthastigheten är låg. Det finns ingen historia hur man ska agera som bilförare och många kör som om de fortfarande cyklade eller kör med hästen. I detta virrvarr har man lärt sig en sak, nämligen att tuta. De tutar oavsett om det behövs eller inte och i regel två till tre gånger vid varje tutande.

I Shanghai har det myckna tutandet lett till att det ska bli totalt tutförbud i de centrala delarna. Den som ertappas med att otåligt mana fram sina medtrafikanter får böta upp till 200 yuan (lika mycket i kronor); en anseelig summa för bland andra taxichaufförerna som tjänar i snitt 3 000 yuan i månaden. I stadens utkanter kommer det även fortsättningsvis vara tillåtet att köra ljudligt. Men bara på dagtid; förortsnetterna ska vara lika tysta som innerstadens.

Bilarna är inte ensamma på vägarna, utan även andra fordon ska fram. Ett fordon som jag gärna skulle vilja se i Sverige är de

moderna batteridrivna mopederna. Tysta och ljudlösa till skillnad från våra ungdomars mopeder. Vidare finns det eldrivna trådbussar (både av nyare och äldre modeller), något som har försvunnit från svenska städer. Kollektivtrafiken anses ofta vara bristfällig med massor av gamla bussar. Kineserna anser dock att taxi tillhör kollektivtrafiken så antalet taxibilar är stort.

Bilarna som ska fram är ofta nya. I Shanghaiområdet såg vi mycket Volkswagen och i övriga delar vi besökte främst koreanska och japanska bilmärken. Vi såg ett tiotal Volvobilar under hela resan. Trafiksignalerna är avancerade – de visar återstående tid för att slå om till rött respektive grönt.

Hantverk, handel och marknader

Om du reser till Shanghai, ska du absolut göra ett besök på Shanghai museum. Museet är mycket modernt och uppfördes 1996. Här visas föremål från olika regioner och befolkningsgrupper i Kina: textilier, keramik och porslin, konstföremål i jade, kalligrafi och annat. Keramiken och porslinet liknade ibland modernt svenskt porslin och keramik från 1900-talet, men här var den oftast flera hundra år gammal... Vi gick omkring och beundrade föremålen.

Under resan fick vi se många exempel på både nytt och gammalt kinesiskt hantverk. I Shanghaiområdet är klimatet lämpligt för mullbärsträd och silkesmaskodling. Ett av våra studiebesök var på en hantverksfabrik i Suzhou där man visade hur man skiljer på kokonger och sedan får fram silkestråden.

I en förort till Peking gjordes ett besök på en cloisonnéfabrik. Cloissonné är en emaljeringsteknik där fina metalltrådar av

Figur 7. Den kinesiska alligatorn anses vara svårt hotad. Foto: Lennart Malmberg.

till exempel koppar löds fast på ytan och bildar låga väggar mellan de olika figurerna och figurdelarna. Mellanrummen fylls med emalj.

Någonting man inte undgår är olika former av handel och marknader. Vi besökte vad som måste vara en av världens största loppmarknader, Panjiayuan i Peking. Pärlor, tyg, gamla skrivmaskiner, stenar, fossil, statyer och mycket annat var till salu efter prutning. Också skinn av utrotningshotade kattdjur! En annan sida av försäljningen är de stora marknadsvaruhusen i Peking. Här säljs kopior av Peak, Armani, Fjällräven, Canadian osv. Och om det inte skulle räcka så kan man köpa en kopia av kända klockmärken hos gatuförsäljarna. Det blev »jobbigt» med alla erbjudanden om köp av Ro-

lex-klockor. Handla eller inte handla? Det är bara ditt eget samvete och de svenska tullreglerna som sätter gränsen. Men det var helt klart att resväskorna var mycket tyngre under flygresan hem, än under resan dit för resedeltagarna.

God mat och pinnar

Redan vid vår första måltid i Kina var de enda hjälpmedel vi serverades att äta maten med pinnar. Givetvis fungerande det inte helt, men att äta med pinnar gick riktigt bra efter ett par dagar. Det blev lättare och lättare att plocka den goda och omväxlande maten allt eftersom den kom fram på de runda serveringsborden: ris, fläsk, kyckling, fisk, grönsaker, soppa, kakor. Ingen

speciell ordning mellan maträtterna, utan den kunde växla från matställe till matställe. Maten smakade definitivt inte som kinamaten hemma i Sverige. Under rundresan fick vi prova på de olika regionernas mat. I Xian serveras dumplings – ångkokta degknyten med olika fyllning i. Gott. Vid några tillfällen åt vi på restauranger som hade försäljning. En restaurang i Shanghai hade i olika akvarier fisk och diskar fyllda med olika musslor, krabbor, räkor. Krokodilkött fanns också till salu. Troligt är att det köttet kom från Kinas inhemska krokodilart, den kinesiska alligatoren (figur 7), som lever i sötvatten vid Yangtzefflodens nedre lopp. Arten blir vanligen ca 1,5 meter lång och födan består av snäckor, musslor, råttor och insekter. Arten anses vara svårt hotad.

Ibland fanns det starka drycker till försäljning. Under vår båtresa, på Lifloden i södra Kina, kunde den som ville få köpa och prova på *snake vine*. Servitriserna gick runt med en glasbehållare med sprit och orm i och hällde upp i ett glas till dem som var intresserade. Vi avstod...

Avslutning

Vi gjorde en 15 dagars rundresa till de kända turistmålen Shanghai – Guilin – Xian – Beijing och vi fick en liten inblick i det stora landet. Vi såg och hörde talas om sådant som är negativt: miljöpåverkan, energianvändning och det politiska systemet. Men vi fick också ta del av Kinas historia, kultur och natur. Det var många möten med människor och många gånger kunde vi inte förstå varandra; men tänk vad ett leende kan underlätta mötet mellan människor! Resan har gett mig många bestående min-

nen, väckt tankar och ett behov av att läsa och följa upp vad som händer. Många och mycket i Kina är stort – obegripligt stort. Det var en resa som jag varmt kan rekommendera och jag skulle inte vilja ha någon del av den ogjord. Res dit och upplev själv landet. Där händer så mycket!

Källförteckning med kommentar

Förutom de egna observationerna och information från den svenske guiden (Sigvard Utbult) och de lokala guiderna från Phoenix resebyrå i Kina har jag använt nedanstående material till denna reseberättelse.

Lindblad, Margareta (2006) *Kina*, ny upplaga, Willma-Guides, Åmot.

Sandklef, Kristina & Ingolf Kiesow (odaterad) *Kina inför framtiden – Några viktiga trender i Mittens rike*. En sammanfattning från Utrikesdepartementet och Totalförsvarets Forskningsinstitut (FOI), Stockholm. Nedladdningsbar som pdf på www.swedishtrade.se/landrapporter/?objectID=4602

Sändare, Göran (2006) *Kina. Information före din Kinaresa*, Phoenix resebyrå, Göteborg.

www.asienguiden.se/kina

www.chinatour.com

www.swedishtrade.se/kina

www.wikipedia.org

Kinaguiden författad av Margareta Lindblad var med på resan. Boken ger en bra allmäninformation och fördjupad information när man vill läsa om och minnas vad var det vi såg på. Dagstidningarna är en ständig källa om förhållandena i Kina. Det senaste halvåret har de flesta ämnesområden berörts på något sätt. Wikipedia kan vara till stor hjälp. Kartor, diagram, bilder och information verkar vara bra uppdaterade.

Kina – stor befolkning och snabb utveckling. Foto: Lennart Malmberg.

*Lennart Malmberg bor och arbetar i Härryda kommun sedan 1974
och undervisar i biologi, geografi, kemi och samhällskunskap
på grundskolans högstadium.*

*Ordförande i Västra kretsen av Geografilärarnas Riksförening.
E-post: lennart.malmberg@telia.com*